

Asia: VN/2741/2020

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta sekä varhaiskasvatuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit esityksen lakipykäliin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin.

5 § ja 6 § Lakiesityksen mukaan otantaan voitaisiin ottaa vain sellaiset kunnat tai kunnista koostuvat alueet, joissa asuu vähintään noin 100 vuonna 2016 syntynyttä lasta ja joissa olisi vähintään neljä esiopetuksen toimipaikkaa tai ryhmää. ... Kokeilukunnan esiopetusta tarjoavat toimipaikat jaettaisiin ensin erilaisiin ”arvontakoreihin”, joissa olisi kussakin korissa keskenään mahdollisimman samankaltaisia esiopetuksen toimipaikkoja. Tavoitteena olisi varmistaa se, että erilaisten korien myötä kokeiluun tulee riittävä määrä erityyppisiä esiopetusyksiköitä sekä toisaalta varmistaa, että samasta korista muodostuvista koe- ja verrokkiryhmistä tulee keskenään mahdollisimman samankaltaiset ja näin ollen myös vertailtavat.’

Nähdäksemme perustelujen tavoite koe- ja verrokkiryhmien vertailtavuudesta pienemmissä kunnissa on vaikea saavuttaa, etenkin arvontamenettelyllä. Varhaiskasvatusta ja esiopetusta tarjoavat toimipaikat eivät välttämättä jakaudu sosioekonomisten tekijöiden suhteen tasaisesti eri alueille. Otannassa jää myös todennäköisesti pois merkittävä osa kuntia, joissa kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen voi osoittautua kaikkein haasteellisimmaksi pitkien etäisyyksien ja pienten lapsi-ikäluokkien vuoksi. Näitä olisi tarpeen ottaa mukaan kokeiluun.

Kaikkineen kokeilun seurannan iso ”aukko” on siinä, että siihen ei sisälly systemaattista tiedonkeruuta kokeilu- ja verrokkitoimipisteissä toimivan varhaiskasvatuksen henkilöstöltä (ja lasten vanhemmilta) - tai ainakaan suunnitelmassa tai lakimuutoksen perusteluissa ei tätä kuvata. Esiopetuksen kehittämisen ja kokeilun arvioimisen kannalta tarvitaan tietoa siitä, miten esiopetusta/varhaiskasvatusta toteutetaan lapsiryhmissä (mm. esiopetuksen sisältöjen pedagogisen toteutuksen tavat, integrointi, henkilöstön työnjako ja yhteistyö), jotta voidaan tunnistaa, mitä 6-vuotiaiden esiopetuksen ”iässä alaspäin” soveltamisessa 5-vuotiaiden varhaiskasvatukseen saatetaan menettää lapsen kokonaiskehityksen huomioon ottavan pedagogiikan näkökulmasta (esim. leikin ja leikkiä hyödyntävän luovan ja kokeilevan toiminnan osuus). Kokeilu- ja verrokkiryhmien käytännöistä onkin tärkeää kerätä tietoa.

Suunnitellun kaltaisella tutkimuksella ei ole mahdollista päästä arvioimaan kasvatus- ja opetustilanteiden vuorovaikutusta, joka on laadukkaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttamisessa ehdottoman olennainen seikka. Tärkeätä ei siis ole vain kerätä tietoa alkutilanteen esitaidoista ja kouluvaiheen tulemistä vaan prosesseista, joissa lapsen kehitystä tukeva vuorovaikutus ja oppiminen aktualisoituu. Prosessitieto on tärkeää, jotta tunnistetaan sekä rakenteellisia tekijöitä (ryhmäkokoo, henkilöstön kokemus ja osaamisprofiili) että implementoinnin laatuun liittyviä tekijöitä (mm. sensitiivinen kohdennus idullaan oleviin taitoihin, toiminnallisuus ja eriyttäminen lasten taitojen ja kiinnostusten mukaan), joiden vallitessa esiopetus 5-vuotiailla on yhteydessä toivottuihin tuloksiin

Tutkimusasetelman kuvaus herättää kysymyksen, miksi kuntaperustainen kokeilun toteuttaminen esitetään ongelmalliseksi. Jos arvonta suoritettaisiin kuntatasolla, olisi aineisto käytännössä 3-tasoinen. Ylimmän tason muodostaisi kuntataso, jossa tällöin $N = 310$. Sillä otosmäärällä olisi mahdollista luotettavasti saada esiin todellisia efektejä, jos niitä on tunnistettavissa. Tällä tasolla pystyisi tarvittaessa myös huomioimaan erilaisia kuntaan liittyviä tekijöitä koe- ja kontrollikuntien mahdollisten erojen selittäjinä (esim. erilaiset lastenhoidon ja varhaiskasvatuksen tuet, joihin lakiesityksen perusteluissakin viitataan). Keskimmäiseksi tasoksi t muodostuisi esiopetusyksikkötaso. Vaikka saman kunnan sisällä kaikki yksiköt toteuttaisivatkin kokeilua, voisi yksiköiden välillä olevan mahdollisen vaihtelun ottaa huomioon tällä asetelmalla. Alin taso olisi sitten lapsitaso eli käytännössä se taso, jolla suurin osa mittauksista tehtäisiin. Tällä asetelmalla pystyisi sanomaan yksityiskohtaisemmin, missä mahdollista efektiä ilmenee ja mikä siihen on yhteydessä, kuin jos satunnaistaminen asetelmassa tehtäisiin esiopetusyksikkötasolla. Jos analyyseissa todettaisiin, että kuntataso ei ole merkityksellinen, voidaan silti palata esiopetusta antavien yksiköiden tasolle.

7 § Lain perusteluissa kyseisen pykälän kohdalla todetaan seuraavasti: ”Mikäli kaksivuotista esiopetusta antavaan toimipaikkaan hakeutuisi koeryhmän ulkopuolelta 5-vuotiaita lapsia, nämä lapset eivät voisi osallistua kaksivuotiseen esiopetukseen, mutta he voisivat sen sijaan osallistua varhaiskasvatukseen ja heiltä voitaisiin periä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain mukainen maksu.”

Nähdäksemme tässä esitetty tulkinta ei huomioi varhaiskasvatuksen arjen todellisuutta. Viisivuotiaat voivat varhaiskasvatuksessa olla sijoitettuna hyvin erilaisiin lapsiryhmiin riippuen toimipaikan koosta tai toimintafilosofiasta. Joissain toimipaikoissa ryhmä voi olla esimerkiksi ns. sisarusryhmä 1–5-vuotiaille, joissain se voi olla 3–5-, 4–5- tai 5–6-vuotiaiden ryhmä tai viisivuotiaille tarkoitettu ns. ”viskariryhmä”. Käytännössä pykälän perustelussa esitetystä tilanteesta olisi lapsen osallisuuden oikeuksien kannalta, eettisesti sekä todennäköisesti käytännössä mahdotonta eristää uutta (tai kokeilusta kieltäytynyttä) lasta muille viisivuotiaille tarjottavasta toiminnasta.

Perheille esitettävää valintatilannetta voidaan tarkastella myös perheiden tasa-arvon näkökulmasta. Vaikka asetelmassa annetaan koeryhmään kuuluvien lasten huoltajille mahdollisuus valita, osallistuuko lapsi kaksivuotiseen esiopetukseen, voi jollakin alueilla syntyä tilanne, jossa perhe ei

voisi käyttää lähipäiväkotiä valinnastaan johtuen. On oletettavaa, että kaikki päiväkodit eivät voi tarjota sekä kaksi- että yksivuotista esiopetusta rinnakkain, joten osa lapsista ehkä joutuisi vaihtamaan toiseen päiväkotiin, jolloin inhimilliset seuraukset ovat suuret. On huomattava, että ei saisi syntyä kokeilun poisvalinnan vuoksi tilannetta, jossa tukea tarvitseva lapsi joutuisi siirtymään pois sellaisesta päiväkodista tai ryhmästä, jossa hänellä on valmiiksi resursoidut tukitoimet. Ylipäätään lasten siirtymistä päiväkodista tai ryhmistä toiseen kokeilusta johtuen pitäisi välttää. Perheille valinta esiopetuspaikasta on merkittävä ja sitä määrittäviä tekijöitä ovat mm. paitsi toive tietystä tulevasta koulusta myös lasten kaveripiiriin kuuluvien toisten lasten valinnat.

On syytä välttää, että perheet asetettaisiin eriarvoiseen asemaan maksujen suhteen, mikä olisi monimutkaista myös kuntien varhaiskasvatuksen laskutukselle. Halukkuus osallistua kokeiluun tullee olemaan suurta niiden perheiden keskuudessa, joissa joka tapauksessa osallistutaan varhaiskasvatukseen viisivuotiaana, koska maksut heidän osaltaan alenevat. Kuntien lisäresurssien tarve voi vaihdella suuresti.

Maksuttomuus tutkimukseen osallistuville sisältää eettisen kysymyksen, jossa tutkimukseen osallistuville tarjotaan käytännössä rahallinen palkkio osallistumisestaan, jota ne perheet eivät saisi, joiden lapsi on sijoitettu kokeiluun osallistumattomiin ryhmiin. Tätä ei ole suomalaisessa tutkimuksessa katsottu eettisesti suotavaksi.

3 § Koeryhmään kuuluva, pidennetyn oppivelvollisuuspäätöksen saanut lapsi sekä erityisryhmä

Pidennetyn oppivelvollisuuden osalta lakiesitystä on syytä vielä tarkentaa. Pykälän kolme mukaan lapsi voi suorittaa pidennetyn oppivelvollisuuden osana kokeilua, mutta perusteluosassa on kirjattu, että lapsi voi poistua kokeilun piiristä muun muassa siksi, että hän siirtyy pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin.

Otannan ja tutkimuksen kuvauksesta jää epäselväksi, voiko kokeiluun osallistua erityisryhmä tai integroitu erityisryhmä. Tämä olisi toki tasa-arvon näkökulmasta tärkeää, mutta toisaalta toteutuksen kannalta sellainenkaan tilanne ei ole toimiva, jossa erityisresursoidut ryhmät tulevat yliedustetuiksi otannassa. On tärkeää huomioida, että tukea tarvitsevilla lapsilla on aito mahdollisuus osallistua kokeiluun, eli että osallistuvat esiopetusryhmät ovat tarvittaessa riittävästi resursoituja.

4 § ja 8 § ja kautta linjan esiintyvä lähtökohta viisivuotiaiden esiopetuksen opetussuunnitelman ja viisivuotiaiden varhaiskasvatuksen eroista

Kokeilu perustuu ajatukselle, että viisivuotiaiden esiopetusta toteutetaan erillisen opetussuunnitelman mukaan, joka eroaa nykyisestä viisivuotiaiden kanssa toteutettavasta varhaiskasvatuksesta. Jo nykyisellään varhaiskasvatuksessa on kehitetty monin paikoin ns. viskaritoimintaa, ja varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa on kehitetty paljon yhteistyössä eri toimipisteiden kesken kunta- ja aluetasolla. Jos kunta jaettaisiin kokeilu- ja

verrokkiesiopetustoimipisteisiin, pedagogisen toiminnan kehittäminen saattaisi eriytyä kahteen eri linjaan ja lisätä työtä varhaiskasvatuksen johtotasolla. Kaksi erillistä pedagogisen toiminnan linjaa olisi käytännössä hankalasti toteutettavissa ja ”vuotoa” kokeilu- ja verrokkitoimipisteiden kesken tapahtuisi hyvin todennäköisesti.

Viisivuotiaiden kanssa toteutettava esiopetus ei todennäköisesti ole ratkaisevasti erilaista kuin ylipäänsä laadukas varhaiskasvatustoiminta, joka sisältää leikkiä, toiminnallisuuteen ja ryhmässä vuorovaikutukseen perustuvia tarjounta monipuoliseen kielelliseen ilmaisuun, sanaston ja äännetietoisuuden, lukujono- ja matemaattisten suhteiden esitaitojen ja sosiaalisten taitojen kehitykseen. Nykyinen kuusivuotiaiden esiopetus varhaiskasvatuksessa ei tarkoita, että ikäryhmän lapset ovat omassa ryhmässään 20 h viikossa, vaan esiopetuksen tavoitteita toteutetaan osana (usein eri-ikäisten lasten) ryhmien toimintaa ja tyypillisesti ainoastaan muutamana päivänä viikossa esiopetusikäisillä on omat ”eskarituokionsa”.

Kokeilun opetussuunnitelman pitäisi rakentua vasu-perusteiden kautta, mutta myös siten että se muodostaa jatkumon suhteessa nykyiseen koulua edeltävään yksivuotiseen esiopetukseen. Mikäli tavoitteena on isot opetussuunnitelmamuutokset tai uudet linjaukset, on tutkimuksen näkökulmasta välttämätöntä osoittaa, mihin mahdolliset erot ryhmien välillä pohjautuisivat: opsin eroihin vai kaksivuotiseen esiopetukseen. On siis kriittisen tärkeää, millaiseksi 5-vuotiaiden kehitysvaiheen erityispiirteisiin ja taitojen suureen vaihteluun vastaava opetussuunnitelma rakennetaan toteutuksen (implemented curriculum) ei vain auki kirjoitetun tavoitetekstin osalta ja että myös implementaatiota tutkitaan.

Tavoitteeksi asetettu viisivuotiaiden opetussuunnitelma herättää kysymyksen, ollaanko 2-vuotisella esiopetuksella varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa viemässä kohti ikäkausipedagogiikkaa samalla kun perusopetuksessa suunta on päinvastainen. On tärkeää, että viisivuotiaiden esiopetuskokeilu ei johda varhaiskasvatuksen kehitykseen kohti ”luokkamuuotoista” ja oppiainekeskeistä pedagogiikkaa. Tämä on syy, miksi aiemmin mainittu esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen käytäntöjä koskeva tiedonkeruu on ensiarvoisen tärkeää kokeilun yhteydessä.

10 § pykälässä kuvataan lapsikohtaisen rekisterin tietojen sisältö. Lain perusteluissa todetaan, että kerättyjä aineistoja voidaan yhdistää rekisteritietoihin ja näin tarkastella myös lasten sosioekonomisen taustan tekijöitä. Yhdistettäviä rekisteritietoja ei ole tarkemmin eritelty eikä siten kuvattu, mitä mahdollisuuksia tai tietosuojaan liittyviä rajoituksia niihin liittyy. Kyseiset tietojen yhdistämiset, kuten lapsesta rekisteröitävät tiedot kaikkineen, on vanhempien tärkeä tietää ja hyväksyä päättäessään tutkimukseen osallistumisesta. Tämä liittyy tutkimuksesta tiedottamiseen, jossa tietosuojaan ja tietojen käyttöön liittyvät asiat on tärkeää ilmaista selvästi.

2. Kommentit esityksen taloudellisten vaikutusten arviointiin.

Laajana taloudellisena ja hallinnollisena kysymyksenä ovat varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välinen työnjako ja ratkaisu siitä tulisiko 2-vuotinen esiopetus olemaan jatkossa eheän polun

mahdollistamiseksi pääosin vain päiväkodeissa toteutettava. Mikäli osa lapsista siirtyy 5-vuotiaiden esiopetuksesta päiväkodista 6-vuotiaiden esiopetukseen peruskoulun yhteyteen, on rakennettava tähän siirtymään erityisen hyvät transitiota ja tiedonsiirtoa tukevat käytännöt.

3. Kommentit esityksen viranomaisvaikutusten arviointiin. Onko teillä näkökulmia kokeilun käytännön toteuttamiseen, kuten kuljetusten, tilojen, henkilöstön tai täydentävän varhaiskasvatuksen järjestelyihin?

4.2.2. Viranomaisvaikutukset, perusteluosassa (s. 18)

“Tällä hetkellä kelpoisista varhaiskasvatuksen opettajista on pulaa eri puolilla Suomea, joten myös kaksivuotisen esiopetuskokeilun yhteydessä on mahdollista, että kelpoisia varhaiskasvatuksen opettajia ei saada rekrytoitua riittävästi. Toisaalta on mahdollista, että esiopetukseen pystytään rekrytoimaan kelpoisia varhaiskasvatuksen opettajia tai luokanopettajia, mutta nuoremmille varhaiskasvatuksessa oleville lapsille ei.”

Kokeilun tulosten kannalta on merkittävää, miten ja millaisella ammatillisella orientaatiolla viisivuotiaiden esiopetusta toteutetaan. Vuorohoidossa oleva pula varhaiskasvatuksen opettajista ja luokanopettajien rekrytointi esiopetukseen tarkoittaisi käytännössä varhaiskasvatuksen opettajien työaikojen muuttumista enemmän iltaiikoihin, mikä vaikuttaa heidän halukkuuteensa ja palkkaukseen. Esityksessä tulisi ottaa huomioon erityisopettajien ja ylipäättään lapsen kehityksen ja oppimisen tuen resurssien tarpeen oletettava kasvu, kun viisivuotiaiden määrä esiopetuksessa (ja mahdollisesti varhaiskasvatuksessa) lisääntyy ja kokeilu sisältää velvoitteen tehostetun ja erityisen tuen systemaattiseen tarjoamiseen. Lapsen oppimiseen liittyvien tuen tarpeiden varhaisempi toteaminen on hyvä asia myös niiden lasten osalta, jotka nyt tulevat esiopetukseen kuusivuotiaina. Kolmiportaisen tuen ulottaminen pienempien lasten varhaiskasvatukseen voi mahdollisesti lisätä hallinnollisen työn määrää esimerkiksi, kun lapsille tulee tehdä tehostetun ja erityisen tuen arvioita ja päätöksiä, mutta toisaalta tämä malli on jo aika laajalti käytössä kunnissa varhaiskasvatuslain ohjaavan normiston puuttumisesta huolimatta.

4. Kommentit esityksen lapsi-, perhe- tai sukupuolivaikutusten arviointiin. Onko teillä näkökulmia kokeilun vaikutuksista perheiden arkeen, kuten erilaisiin perhe-etuuksiin?

Kokeilusta ei tulisi seurata sitä, että varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten perheet joutuvat varhaiskasvatuksen osalta eriarvoiseen asemaan sen mukaan, sattuuko lapsi kuulumaan kokeilun piiriin koe- tai verrokkiryhmään osallistuvana tai ei. Eettisenä ja siitä seuraavana taloudellisenä haasteena on, että jos viisivuotiaille tarjotaan maksutonta esiopetusta, on tähän syytä kytkeä sama maksuttomuus kaikille viisivuotiaille riippumatta varhaiskasvatuksen muodosta ja kokeiluun osallistumisesta.

Maahanmuuttajataustaisten lasten osallistumista on arvioitava tasa-arvon näkökulmasta. Tämä vaatii erityistä resursointia muun muassa perheille tiedottamiseen.

Kokeilussa on mietittävä sitä, miten taataan perheiden yhdenvertaisuus, jos tietyiltä asuinalueilta on mukana vain yksi päiväkotitoiminta ja vain osa perheistä pääsee mukaan. Kuntien on pohdittava asuinalueperusteita ja ’lähellä asumista’ sekä todennäköisesti resursoitava kahteen erilaiseen toteutusmuotoon kaikissa paikoissa.

5. Kommentit esityksen tietosuoja- ja tiedonhallintavaikutusten arviointiin.

Kokeilun seurantatutkimuksen kuvauksessa on useita kysymyksiä, joita on syytä tarkastella sekä tutkimuseettisten että tietosuojaan liittyvien kysymysten näkökulmasta. Perusteluissa on kuvattu yleisesti, että rekistereihin kerättävän tiedon lisäksi lapsille voidaan teettää arviointeja, joilla seurataan lapsen kehitys- ja oppimisedellytysten, sosiaalisten taitojen sekä lapsen terveen itsetunnon kehitystä.

Tutkimuseettinen näkökulma edellyttää, että kun huoltajat tekevät valintojaan ilmoittaessaan lapsensa koeryhmässä joko kaksivuotiseen esiopetukseen, tai kieltäytyessään siitä, heidän on saatava tietoa päätöksentekonsa tueksi siitä, mihin he tällä päätöksellään sitoutuvat tai antavat suostumuksen. Kyse on myös siitä, minkälaisia suostumuksia kerätään heti alkuaiheessa (useampien vuosien seuranta 5 vuoden iästä peruskoulun loppuun ja jopa varusmiespalvelusvaiheeseen) – vai kerätäänkö suostumukset myöhemmässä vaiheessa erikseen siten, että yksilöidään erilaiset arvioinnit ja testit ja niiden käyttötarkoitukset.

Tässä vaiheessa dokumenteissa on vähän yksityiskohtaista tietoa kokeiluun liittyvän seurannan toteutuksesta aineiston keruun tutkimusasetelmaa lukuun ottamatta: mm. kuka tekee päätökset arvioinneista tai testeistä ja mihin aiempaan tutkimustietoon perustuen (luotettavuus ja ennustevaliditeetti 5-vuotiailla), minkälaisia resursseja ja osaamista nämä arvioinnit vaativat ollakseen luotettavia ja mitä tiedolla jatkossa tehdään. Perusteluosasta ei myöskään selviä, miten henkilöstön ja vanhempien kokemuksia ja arviointeja kokeiluun liittyen mitataan.

Tutkimuseettisesta näkökulmasta olisi tärkeä myös pystyä määrittelemään tutkimusaineiston käyttö ja aineiston elinkaari tarkemmin kuin se on nyt tehty, nyt muun muassa säilytysaika on ilmaistu 11§ seuraavasti ”Arviointien aineistot voidaan säilyttää niin kauan kuin se on välttämätöntä seurantatutkimuksen toteuttamiseksi”. Relevantti tutkimuseettinen kysymys on myös lasten itsensä informointi kokeilusta ja tiedonkeruusta jossakin vaiheessa, mikäli aineisto säilytetään tai arkistoidaan pseudonymisoituna (ts. mahdollisuus vetäytyä tutkimuksesta ja kieltää aineiston käyttäminen).

Tutkimusasetelmaan sisältyy ehkäpä epärealistisen vahva oletus, että se ”... mahdollistaa melko pientenkin vaikutusten löytymisen ” (s. 25.). Lisäksi koeasetelmaan sisältyy implisiittisesti oletus varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen vahvoista eroista, joka voisi jopa johtaa siihen, että varhaiskasvatuksessa pidättäydyttäisiin toiminnan kehittämisestä ja muusta tutkimuksesta koeasetelman ”puhtaana pitämiseksi” (vrt. ”Kokeiluun osallistuviin lapsiin ei haluta kohdistettavan esimerkiksi sellaista vaikutustoimintaa, joka voisi vaikuttaa kokeilun tuloksiin”). Kokeilua ennakoidessa on siis arvioitava myös sitä, mitä kunnan vahva panostus kaksivuotiseen esiopetukseen tuottaa nuorempien lasten ikäryhmien toiminnan ja muun varhaiskasvatuksen kehittämiseen (jatkuva laadun kehittäminen, eriarvoisten ”statusten” välttäminen).

6. Muut kommentit.

Kokeilun aikataulu vaikuttaa melko haasteelliselta kunnille toteuttaa siten, että tasalaatuinen ja tasa-arvoinen 5-vuotiaiden esiopetus voidaan saavuttaa lyhyellä paikallisen opetussuunnitelman laatimisen sekä koulutuksen, materiaalien ja ohjeistusten tuottamisen valmisteluajalla.

Nykyiseen 6-vuotiaiden esiopetuksen toteuttamiseen liittyy kysymys lasten päivien hajautumisesta eri ryhmiin ja eri aikuisten ohjaukseen. Tämä kysymys on tuotu esiin mm. CHILDCARE-projektissa (Kauppinen & Alasuutari 2018). Lapsen päivän eheyttä painotetaan myös perustelumuistiossa, ja eheyden kysymys on kokeiluvaiheessa pyritty huomioimaan ilmeisesti niin, että koulun piirissä toteutettava esiopetus ei kuuluisi kokeilun piiriin. Tätä voi pitää perusteltuna lasten hyvinvoinnin turvaamisen näkökulmasta, mutta se herättää kysymyksen, miten niiden kuntien, joissa esiopetus on koulun piirissä, tulisi tulevaisuudessa suunnitella kaksivuotinen esiopetus. Pidemmällä tähtäimellä kyse on varhaiskasvatustilain ja perusopetuslain yhtäaikaisesta soveltamisesta esiopetukseen. Viisivuotiaille suunnatun esiopetuksen kohdalla tämä kysymys lainsäädännöstä aktualisoituu. Alkusyksystä 2020 Karvin julkaisema viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen arvioinnin väliraportti toi esiin kuntien varhaiskasvatuksen toimijoiden näkökulman lakikysymykseen. Tämä on tärkeää huomioida esiopetuksen tulevassa kehittämisessä.

Kokeiluvaiheen tuloksista tehtävien johtopäätösten kannalta on kriittistä, millä perusteella on valittu keskeiset mitat, joihin nojaten kokeilun onnistuneisuutta ja efektien suuruutta arvioidaan, ja miten arviointi toteutetaan. Koeasetelman alustavassa suunnitelmassa annetaan joitakin suuntaviivoja sekä mitoista että arviointiajankohdista, mutta niiden osalta on syytä käyttää vahvempaa asiantuntijuutta (johon suunnitelmassa viitataan).

Suunnitelmassa viitataan valtioneuvoston asetukseen perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) ja esiopetuksen pykälässä 5 §. tavoitteisiin: lapsen kehitys- ja oppimisedellytysten edistäminen sosiaalisten taitojen vahvistaminen, lapsen terveen itsetunnon vahvistaminen. Voimassa olevan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014) esiopetuksen tehtävä ja tavoitteet asetetaan kuitenkin toisaalta laajemmin kehityksen eri alueita kattaviksi mutta myös yksityiskohtaisemmin sanoituksin. Esiopetuksen tehtäviksi asetetaan mm. seuraavia: ”kehittää ajattelun ja oppimisen taitoja sekä vahvistaa luottamusta omaan osaamiseen”, ”harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja”, ”vahvistaa hyvinvointiin liittyviä taitoja”, ”tukea monilukutaidon kehittymistä”, ”edistää tieto- ja viestintätekniikan osaamista”, ”tukea osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja”.

Sanoituksena ei esiopetuksen opsin perusteissa ole ”terve itsetunto” vaan myönteinen minäkuva, mikä vaikuttaa arviointiin ja sen välineisiin. Kielellisten taitojen kehityksen osalta nykyisen 6-vuotiaiden esiopetuksen tavoitteena on kielellisen tietoisuuden kehittyminen, kehittyvän luku- ja kirjoitustaidon tukeminen leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla, sekä mahdollisuudet havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä (myös vieraita kieliä) sekä laajentaa sanavarastoaan. Jo 6-vuotiaiden esiopetuksen ops antaa suuntaviivoja sille, mitkä ovat keskeisiä taitoja, joihin esiopetuksen aikana pyritään vaikuttamaan ja näiden jäsentäminen 5-vuotiaiden osalta on tarpeen, jotta voidaan arvioida mahdollisia 2-vuotisen esiopetuksen efektejä.

Suunnitelmassa todetaan, että ”keskeiset esiopetuksen tavoitteiden toteutumista arvioivat mittaukset tehdään peruskoulun aikana. Ensimmäiset mittaukset on kuitenkin tärkeää toteuttaa jo esiopetuksen alkaessa, jotta voimme saada tietoa siitä, miten kaksivuotinen esiopetus vaikuttaa erilaisista lähtökohdista aloittavien lasten kouluvalmiuksiin.”

Yllä olevan 6-vuotiaiden esiopetukselle asetetun tavoitteen mukaisesti 5-vuotiaidenkin osalta on olennaista arvioida esimerkiksi fonologisen tietoisuuden ja sanavaraston kehitystä lähtötilanteessa syksyisin ja kummankin vuoden keväällä, koska näissä taidoissa tiedetään tapahtuvan valtavaa kehitystä, ja lisäksi seurata näitä taitoja myös varhaisina kouluvuosina (ei vain luku- ja kirjoitustaitoa ainoina kielellisinä indikaattoreina).

Kokemusta ja koeteltuja mittoja on tarjolla pitkästä tutkimuksista, joissa on seurattu sekä lasten akateemisten taitojen, että sosiaalisten taitojen ja sosioemotionaalisen hyvinvoinnin kehitystä käyttäen pohjana vahvaa kansainvälistä evidenssiä kunkin ikävaiheen keskeisistä taidoista. Näitä ovat mm. Lapsen kielen kehitys ja dysleksiariski –seuranta, jossa on käytetty varhaisen tuottavan ja ymmärtävän kielen, sanaston, äännetietoisuuden, ortografisen ja kirjaintuntemuksen sekä lukujonotaitojen ja lukukäsitteiden kehittymisen mittoja koulua edeltävinä vuosina (2-, 3-, 4-, 5- ja 6-vuotiaat) ja 1. luokalta lähtien vuosittain peruskoulun loppuun saakka (mm. Lyytinen ym., 2006) sekä Alkuportaati –seuranta, jossa on käytetty vastaavia mittoja sekä motivaation, minäkuvan, minäpystyvyyden ja hyvinvoinnin mittoja 6-vuoden iästä peruskoulun loppuun saakka (mm. Nurmi ym. 2011). Näissä tutkimuksissa on sekä kehitetty (mm. ARMI & ARMI2, Lerkkanen, Poikkeus & Ketonen) että käytetty olemassa olevia standardoituja välineitä. Suunnitelmassa alustavasti esitetyistä arviointimenetelmistä esim. MASK toimii esiopettajien arvioimana sosiaalisten taitojen seulana. SDQ sen sijaan ei tuota itsetunnon mittausta, vaan on kehitetty ongelmakäyttäytymisen arviointiin, johon on myös muita menetelmiä ja erityisesti oppijaminäkuvan ja motivaation arviointiin on huomattavasti paremmin ikään sopivia mittoja. ALLU-testin normit – ja ryhmässä tapahtuva testaus - on käytettävissä vasta 1. luokan keväältä, joten tätä aiemmissa ikävaiheissa ovat muut menetelmät välttämättömiä. Olennainen kysymys luotettavien ja vahvat normit sisältävien menetelmien käyttämisen ohella on kriittisten arvioitavien taitojen ja oletettujen vaikutusmekanismien perustelu.

Esityksen perusteluosassa todetaan, että lapselle ei tehdä esiopetuksessa pedagogisia asiakirjoja, ellei lapsi tarvitse HOJKS-asiakirjaa. Tämä tieto on virheellinen sekä lain että vakiintuneen käytännön osalta.

7. Liitä oheen enintään 1 A4-sivun tiivistelmä lausunnosta.

-

Voit jättää kommentit lausuntoon myös liitteenä

[JYU_7_tiivistelmä lausunnosta.pdf](#)

Havila Marjo

Jyväskylän yliopisto - Professori Maarit Alasuutari, professori Niina Rutanen
ja dekaani, professori Anna-Maija Poikkeus.